

nös tekintettel arra, hogy ezt Ignác egyéni élettörténeteken keresztül, azaz nagyon személyesen ábrázolja. Major Gergely Erdélyi Ágnes *Kovácsék* című regényéről szóló értelmezésében az interkulturális tapasztalatokra reflektál, és kitér a szöveg térszerkezetére is. A történelmi események alulnézeti perspektívájára jellemzően ugyanis a cselekmény nagy része privát és periférikus terekben játszódik.

A fenti áttekintést összefoglalva elmondható, hogy az *Erdélyi magyar nőírók* című tanulmánykötet hozzájárul ahhoz, hogy kevésbé ismert női szerzők munkásságáról tájékozódhassunk. A választott szerzők társadalmi helyzete és szakmai elismertsége nem mindig volt méltányos, azonban ebből kreatív és szubverzív módon akár előnyt is kovácsoltak. Ezért a poétikájukat lendületben tartó mozgás az, ahogy áldozatból alkotóvá, ágenssé alakulnak az írás révén. A női írástechnikákat a női életvilág határozza meg, ezért a művekben megjelenő társadalom- és történelemszemléletet az alulnézet, a szociális érzékenység, az interszekcionális nézőpont, valamint a periférikus terek és hétköznapi történetek bemutatása jellemzi.

A kötet egyetemi hallgatók, fiatal kutatók, pályakezdő kritikusok munkájának eredménye. Kíváncsian várom az *Erdélyi magyar nőírók* további darabjait, a csipkeminta újabb részeinek előhívását.

Balog Alexandra

„EGY FÉLSZÓ HÁNYAD- RÉSZE FÉR EL EGY VÍZCSEPPBEN?”

BALÁZS IMRE JÓZSEF: *ÉJSZAKÁK A ZENBEN*. PRAE KIADÓ –
LECTOR KIADÓ, BUDAPEST–MAROSVÁSÁRHELY, 2022.

A valódi jelentések feltárásának lehetősége túlmutat a feltételezett bonyolultságon, még akkor is, ha jól ismerjük a körülöttünk lévő anyagot, a megismerési folyamatot és a rendelkezésünkre álló szereplehetőségeket. Balázs Imre József *Éjszakák a zenben* című kötetében ennek a felderítési folyamat-

nak a perspektíváit járja körül, megteremtve a lehetőséget a különböző tér- és időbeli síkokban, dimenziókban való tájékozódásra. Korábbi köteteknek tekintetében az egzisztenciális kérdések szövegekbe ültetése egyáltalán nem meglepő, valamint az a gyermeki hangvétel sem, amelyet olykor alkalmaz, hisz gyermekversei a korosztály szemével és őszinteségével írják le a világot.

A prózaversek húsz cikluson keresztül tárják fel azokat a szemszöveget, amelyek a saját pozícióink megkérdőjelezéséhez vezetnek. Ugyan a borító és cím inkább bizonyos ontológiai válaszok megtalálását mint kérdések feltevését sugallja, viszont a hátoldalra kiemelt szövegrész a kezdeti illúziót rombolja azáltal, hogy a „súlyos szárnyas test” sebzésének és sebződésének oppozícióját mutatja meg. Míg a címben a *zen* a kettősségektől mentes természetszerű megismerésre invitálja az olvasót, a borítón szereplő idézet mégis a dualitás elgondolását teszi meg a kötet keretének. A szövegek révén kialakított útvonalak és fiktív terek között olykor utasítva érezheti magát az olvasó, máskor megfigyelve vagy a szöveg intimitásának megfigyelőjeként, viszont ezek a szerepek nem válnak megterhelővé, hisz a leírások részletessége megteremti a biztonság érzetét, „nézd itt ezt az utcát jártál már itt emlékszel megnéztük ezt a fát a kerítést aztán elbújtam”. (7.) Az aktív és passzív olvasói szereplehetőségek folyamatos kérdéseket váltanak ki, melyekre a szövegnek nem célja választ találni: „van-e értelme a színeknek a föld belsejében milyen egy zöld sárkány mélyen a föld alatt ahol nem láthatja senki őt”? (14.) A *Sárkányenciklopédia* című vers könnyed fellelegzésre ad lehetőséget azáltal, hogy a saját emlékeinkben való keresgélést nyitja meg, hisz a gyermeki állapotot és tudatot idézi fel. A *Dragonológia* ciklus további szövegei a kulturális és irodalmi utalások által ráerősítenek a korábban említett biztonságérzetre: J. K. Rowling és Tolkien világától az óangol Beowulfig térnek vissza. A későbbiekben szintén találkozunk olyan kérdésekkel, melyek a gyermekévekhez hasonlatosan formálhattak bennünket, és a világ megértéséhez, leírásához nyújtanak segítséget, mivel nem egyértelmű, „mi volna a legjobb mértékegysége a fejnek”. (73.)

A ciklusok elnevezései többnyire nyílt utalások valamilyen motívumrendszerre, esetleg alkotóra, viszont a ciklusok a sajátos utaláshálójukkal nem elszigetelődnek egymástól, hanem verseikkel hozzájárulnak a kötet egészének értelemstruktúrájához. Nemcsak a Bob Dylan munkásságán alapuló *Dylanológia* ciklussal találkozunk, hanem a zenész egyik sorával például az *egyszerű* című vers mottójában, de számos irodalmi és mitológiai karakterrel is. A kötetben fellelhető motívumok az alapművek hangulatával is hozzáadnak az olvasathoz, felidézve a már említett szelíd irányítottság érzését. A

versek egyetlen kivételével egyszavas címeket viselnek, melyek tömörségük által elkerülik az egyértelműséget, ahogyan ezt a ciklusok címei is teszik. Balázs Imre József szövegei nem csupán címválasztásban kapcsolódnak egy nagy egységhez, hanem az automatikus írás és álomszerű szövegműködésen keresztül: a versek lélegzetvételei egyfajta szabályszerűséget követnek, mely az alkalmazott technika miatt meglepően hat.

A kötet egyik fő vezérelve a létezők közti egymásra való hatásgyakorlás leképezése és az ebből adódó emlékeztetés, mely a kötet és az olvasó között is érvényesül. A két folyamat összeköti az időt, a teret, a kötet dimenzióit: a valóságserűt és a fantasztikusát. Az *Éjszakák a zenben* ciklus *anya* című verse az észrevétlenség lehetetlenségére világít rá, mivel „ott hever a szobák sarkában az illat és a mozdulat emléke ahogy a sorban kézzől kézre járnak a hasábok s minden fában ott az érintés a növekedés lassú nyoma”. (112.) Ezzel párhuzamosan az emlékezet dimenzióival való szembeállítás által fokozódik az űr és a hiányérzet a *hangsúly* és a *kijátszás* című versekben, melyek a testben és a tárgyakban hagyott kitérőhatáron túl hatást írnak le, a mindenki számára ismert érzéseket és helyzeteket, hisz „elbeszélgetni egy székkal nem olyan mint mikor ott ül benne az akinek súlya ránehezül az akinek emlékeitől megreccsen akitől megbillen de nem dől el soha”. (33.)

Az ember és természet sajátos egymásmellettsége figyelhető meg a *Hervay-asszociációk két ülésben* ciklus verseiben, bár a négy elem (föld, víz, tűz és levegő) hangsúlyos jelenléte által a teljes kötetben érzékelhető a dichotómia elmosódása, a világban való létünk pedig rámutat arra, hogy „Nincs bizonyosabb, mint a növények vágya az életre [¼] Ha elutazol, felismered a benti tájat, épp egy hídon zakatolsz át sós hegyek felé, ismeretlen nyelven beszélgetnek körülötted”. (38.) A szövegek a táj emlékezetén túl bizonyos konstruált viszonyrendszereket is feltárnak, majd az olvasóval íratják át azokat, mivel a kendőzetlen valósága annak, hogy „uralni a síkságot akár egy sínpárt amely előlről hátrafelé halad ha tekintetteddel követed” (68.); teret enged a lelkiismeret-furdalásnak, amit szívesebben feltételezünk másról, mint önmagunkról. Az *egyedül*, *reform* és *vegyes* című versek utazások szakaszait mutatják be, történelmi idők és időtlen urbanizált terek között, melyek ismeretlenül is ismerős emlékeket ébresztenek bennünk, felnagyítva a hasonlóságban rejlő egyediséget.

Az emlékeken túl a világ dolgai és létezői közötti hatásgyakorlás az irányok elmosódásában is érzékelhető, ugyanis a kötetben gyakran felborulnak az ismert viszonyulások, a fent és lent fogalmai, az időt és teret falként elválasztó vonalak átjárhatóvá válnak, és az anyagok sem a megszokott tulaj-

donságaik alapján működnek. Megfordítva ezeket az irányokat, ha „felfelé sírsz az égbe a felhőkbe így lesznek egyre sósabbak” (32.), az átjárás és az itt és most értelmezése kevésbé kötött, „falad áttetsző hát nézheted amint vedrekkel tükkel kaszákkal szűrő- és vágófegyverekkel közelít a holnap délután”. (46.) Ezzel párhuzamosan a kötet a történések súlyát buborékszerűvé formálja, anyagának és alakulásának tekintetében is, mert rávilágít arra, hogy „minden előzménytől újabb előzményig vezet az út”. (46.) A *Hadtest oldalnézetből* címet viselő ciklus nem csupán a jelen paramétereit és jelentőségét írja át, hanem szembeállítja a múlt és jövő képeit és a hozzájuk fűződő értékrendet, de nem jelent ki egyetlen igazságot, csupán felveti, hogy „ami régi akár lehetne jó is de ahhoz elég réginek kell lennie a nem túl régi gyorsan feledhető” (48.), míg a jövő elképzeléséhez rámutat a jelenben való lét intenzitásának sorsfordító erejére.

Az *Éjszakák a zenben* című kötet záróciklusa, az *Apokrif délutánok* a létünk egyszerűségét konklúziószerűen írja le, apró felismeréseket hangosít ki: „nincs semmi tökéletesebb a gyermeknél” (140.), hiszen rám is igaz lehet, hogy „ahol most vagyok, jól látszanak a tengerbe vezető ösvények”. (142.) A *gyűjteményben* felsorakoztatott porszemek, tárgyak, hangok, valamint a mozdulás és mozdulatlanság olyan módon tágitják ki a látószöveget, hogy a legapróbb elemei sem vesznek el jelentésüket.

Balázs Imre József a jelen egyszerűségének kijelentéseivel zárja az *Éjszakák a zenben* című kötetet, visszavezeti olvasóját a jelenbe: megképződik a zen, viszont a hatásgyakorlások leképezésén és az emlékeztetésen keresztül a kettősség és többrétűség értékei rajzolódnak ki, valamint a kapcsolatháló a világ dolgai és létezői között. Az olvasó eddig külső környezetre irányított – és szövegek által megteremtett – gyermeki kíváncsiságát az idézet zárósora arra a jelenre irányítja át, amelyikben ő a gombostű hegyén a hang.